

Lysets hjerte - en rejse til fortiden

eller uddrivelsen af historien

Af Jette Rygaard & Birgit Kleist Pedersen

Lysets hjerte havde et brag af en premiere i Nuuks nye kulturhus Katuaq i 1997. Filmen blev udråbt til den første grønlandske spillefilm, og drejebogen er da også skrevet af en grønlænder, Hans Anthon Lynge i samarbejde med en dansker, instruktøren Jacob Grønlykke. Lynge havde efter sigende det sidste ord, og han var også konsulent på filmen, der var indspillet i Grønland hovedsagelig med grønlandske skuespillere, som taler grønlandsk i filmen.

Der var meget avisomtale, der var kom-

met danske journalister til byen, og alt i alt var det en mega begivenhed, der faldt sammen med det nye kulturhus' første år. Der var ikke et øje tørt i biografen og det var ærligt talt en oplevelse at se filmen med al denne virak.

Berettermodellen. De fleste filmfortællinger er formet som en narrativ struktur, der har ét plot i lighed med Aristoteles' teori, som senere er udbygget i litteraturkritikken med Freytags 'pyramide' og i medieforskningen med den såkaldte

berettermodel (1) (jf. Olsson, 1982; Thisted, 1992: 201; Fibiger & Lütken, 1996: 438). Den indflydelsesrige berettermodel strukturerer handlingskæden i en række af faste stadier. Stadierne er organiseret som en perlerække, i hvilken "hver begivenhed er den enkelte perle; fortællingen er kæden, og plottet er den orden og metode ved hjælp af hvilken kæden er spundet" (Childers & Hentzi, 1995: 231) (2). Følger vi opbygningen af denne struktur i berettermodellen - perlekædens enkelte dele - ville plotstrukturen i *Lysets hjerte* se således ud: Åbning - præsentation - uddybning - point of no return (den aristoteliske *peripeteia*) - konfliktoptrapning - klimaks og udtoning.

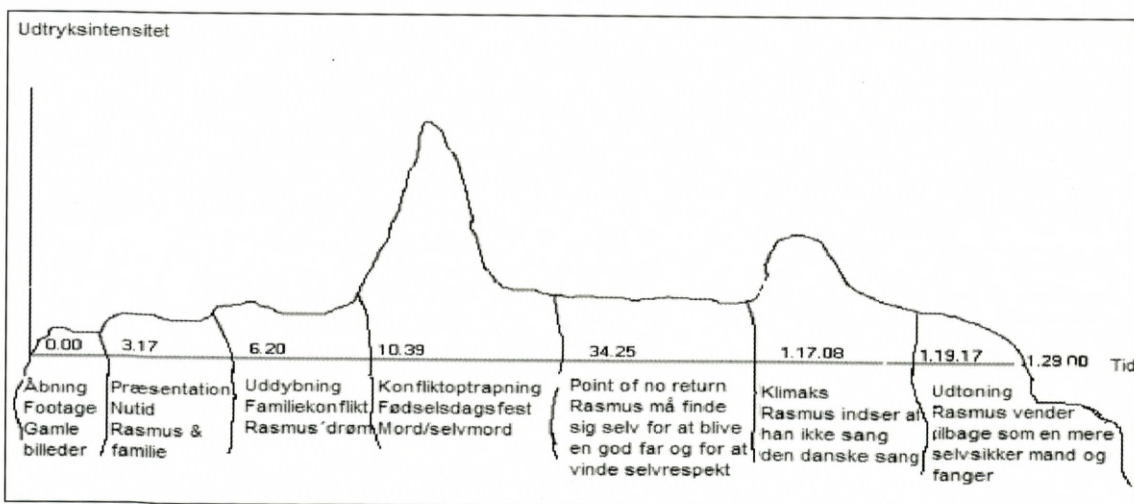
Lysets hjerte krænker imidlertid principerne for en sådan plotstruktur og må derfor ses som enten en fortælling, som består af to plots, eller en fortælling med et brudt plot. Ser vi på den som en to-plots-fortælling, kan vi beskrive handlingen i to berettermodeller: En for *den almindelige verden*, hvor Niisi begår mord og selvmord og hvor Rasmus ikke kan

klare sig, og en for *den specielle verden*, hvor Rasmus prøver at finde sig selv. På den måde kan man klassificere *Lysets hjerte* som en blanding af den klassiske narrative tradition og den mundtlige tradition, som det ofte er set før i den grønlandske litteratur, jf. f.eks. Kirsten Thisted's analyse af Ole Brandts novelle *Qooqa* fra 1971 (Thisted, 1992:195 ff.).

Vælger vi at acceptere filmen dekonstruktivistisk som en enkelt-plot fortælling men med en brudt plotstruktur, så må vi tillade en ombytning af 'point of no return' og 'konfliktoptrapning', således som vi ser det i det følgende i figur 1.

Den store fortælling. Opdeler vi imidlertid filmen efter den 'store fortælling' og den 'lille fortællings' princip, som kobler henholdsvis den historiske baggrund for individets problem og det helt individuelle problem til filmens temaer, vil det for *Lysets hjerte* betyde, at den 'store fortælling' beretter om de historiske kendsgerninger omkring Danmarks kolonisering af Grønland som baggrund for Rasmus' pro-

Figur 1

blem. Den 'lille fortælling', hvor Rasmus er på jagt efter en styrket selvidentitet har vi imidlertid her for afvekslingens skyld analyseret i forhold til Voytillas såkaldte 'helterejsemodel' (Voytilla, 1999).

I den 'store fortælling' må det derfor klart være Rasmus' selvindsigt, der står som klimaks, hvorfor filmens narrative struktur fremstår i den orden, som ses i figur 1.

Den vertikale akse i modellen er udtryk for intensitetsudtrykket og må nødvendigvis være subjektiv. Hvordan kan man afgøre, hvor 'spændende' en handling er? I tråd med receptionsteorier eller 'reader response'-teorier om afkodning accepterer man denne subjektivitet. I vores tilfælde har det betydet, at vi på den ene side har positioneret os selv som kontekst-afhængige individer, mens vi på den anden side har forsøgt at undgå de faldgruber, der ville placere os i den ultra-subjektive gruppe af tilhørere/tilskuere - de privat responderende - ved at søge accept hos vores 'sociale gruppe.' Vores sociale gruppe i dette tilfælde har været fem grupper af unge mennesker mellem 16 og 19 år, som vi har observeret nøje i forbindelse med et filmprojekt (Pedersen & Rygaard, 2002) ved hjælp af plotsegmentering for at se deres reaktioner på bl.a. *Lysets hjerte*.

Derfor ser man i vores berettermodel, at 'klimaks' (den scene, hvor Rasmus indser, at han ikke sang den danske sang på sin fars forlangende) er afmærket på et lavere niveau i forhold til 'konfliktoptrapning' (skænderiet ved fødselsdagsfesten og det efterfølgende mord på Nuka og Karina), på baggrund af reaktioner under filmforevisningen og svar i løbet af interviews. Denne fokusering på den dramatiske og voldsomme skudepisode som den mest spændende demonstrerer, hvad der også var klart under forevisningen af en anden

af de involverede film, John McTiernans *Die Hard: With a Vengeance*. (1995, *Die Hard - Mega Hard*), nemlig at voldsomme begivenheder på film tiltrækker unge menneskers opmærksomhed mere end psykologiske begivenheder som for eksempel Rasmus' afgørende selvindsigt. En anden - og ikke modstridende - grund til, at de unge respondenter, ligesom studenterne på Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet i Nuuk, ikke synes at identificere sig med Rasmus' mytiske initiationsrejse er, at den er placeret i en slags præhistorisk kulturel kontekst, som ikke virker nutidigt vedkommende.

Den horisontale akse på den anden side er udelukkende styret af tiden, hvor handlingskæden og plottet organiserer fortællingens handling efter fortællingens regler. At analysere filmen efter denne akse er primært at beslutte sig for hvilke handlingselementer der er de betydende i forhold til berettermodellens muligheder, og i hvilken rækkefølge de forekommer, samt at aflæse tidsintervallerne på videoens timer.

Inden vi herfra går videre med at undersøge de forskellige stadier i berettermodellen, skal vi tage et overblik over Grønlands kolonihistorie, som er en central baggrund for en del af filmen.

Ekskurs om Grønlands kolonihistorie.

1721-27: Første stadium, 'pionerårene' i Grønlands kolonisering bestod i, at dele af Vestkysten i 1721 ved den dansk-norske konges hjælp blev underlagt handelsrestriktioner af et privat handelsfirma fra Bergen, Bergen Kompagniet, uden at firmaet dog fik helt så udvidede rettigheder, som de havde brug for, og som de havde ønsket (jf. Marquardt, 2003: 2-3). Grønlænderne, som både Bergen Kompagniet og Hans Egede havde frygtet, og

som de derfor, forgæves, havde ønsket en garnison af soldater til at beskytte sig imod, viste sig imidlertid både venlige og imødekommende overfor de nyankomne. Bergen Kompagniet, der imidlertid ikke kunne klare sig økonomisk hverken til understøttelse af Egedes Mission eller overfor blandt andre hollandske handlen- de, gik bankerot i 1727. For at forhindre afkoloniseringen forsøgte Egede sig med planer om at anlægge adskillige - helst ti - ny kolonier, der skulle have handelsrettig- heder med grønlænderne i en radius af 10 kilometer fra bebyggelse. Derudover følte han stadig, at en garnison soldater var påkrævet og til bl.a. at betale for det fore- slog han, at grønlænderne skulle påføres tvangsforanstaltninger og skatter på mel- lem en halv og hel tønne spæk pr. familie samt, at de skulle betragtes som 'slaver'. Slaver, som var konverteret til kristen- dommen, skulle dog behandles mildere (Marquardt, 2003: 4).

1727-1734: I den følgende fase, 'tvivl- sårene' (Marquardt, 2003: 4), er det kong Frederik IV, der står for koloniseringen. De tvivlsomme resultater havde hidtil fak- tisk mest bestået i at kristne nogle grøn- lændere, som ikke havde været så fjendt- ligt indstillede, som Egede havde frygtet. Måden at overvinde krisen på lød på eks- pansion af koloniseringen, så monarkiet ikke skulle synes "svagt og politisk impo- tent" (Marquardt, 2003: 4). Løsningen var at sende mere materiel, flere soldater og at befolke kolonierne med eksporterede straffefanger og ugifte mødre, som kunne blive gift ved lodtrækning. En tidligere major i den kongelige hær, C. E. Paars, blev udnævnt til guvernør af Grønland og drog på en ekspedition ind på indlandsi- sen for at lede efter skove, græsjord, kul, mineraler, heste, kvæg eller andre nyttige dyr. Ligesom man forestillede sig at søge

efter brugbare havne på Østkysten (Marquardt, 2003: 5).

Som man i bagklogskabens lys kan sige sig selv, kom der intet ud af Paars' ekspe- dition, ja, den forliste endda med flere døde civile og soldater kun få mil fra udgangspunktet. Paars så dog stadig nye udveje og foreslog bl.a., at adelsmænd, der var faldet i kongens unåde, kunne depor- teres med hele deres husholdning til Grønland, så der kunne etableres en stabil befolkning i fjordene omkring det centrale Grønland. Kong Frederik IV tabte imid- lertid i 1730 tålmodigheden og beordrede Paars og hele garnisonen tilbage til Danmark. Kun Hans Egede og nogle få andre europæere skulle blive tilbage (Marquardt, 2003: 5). I årene 1731-33 havde den tilbageblevne lille koloni med Hans Egede og hans følge, som nu var flyttet fra Håbets Ø til Godthåb (nu Nuuk), levet et stille og sølle liv.

1734-74: Den tredje fase må ses som 'ekspansionsårene'. Frederik IV døde i 1730 og efterfulgtes af Christian VI, der igen 1733 overdrog koloniseringsrettighe- derne til en dansk handelsmand, Jacob Severin. Severin fik et kongeligt privilegi- um, som tillod ham at stifte nye kolonier og fik yderligere kongelig lovning på at få dækket de udgifter, der var forbundet med missionen. Severin, som oprindeligt kun skulle have været i Grønland i seks år, fortsatte sit arbejde de følgende 16 år til 1749. Efter Severin tog Det almindelige Handelskompagni over og fortsatte sine operationer i Grønland indtil 1774. Disse år var præget af ekspansion. Både Severin og Det almindelige Handelskompagni fik et fuldt og eksklusivt monopol til handel med de lokale grønlændere omkring kolo- nien (Marquardt, 2003: 6), kronen hjalp desuden med at sende et par armerede skibe til at patruljere i Davis Strædet, og

sidst og vigtigst blev der mellem 1734 og 1774 etableret 14 ny kolonier, heriblandt i 1741 Ilulissat (som *Lysets hjerte* foregår i).

Det meste af Vestgrønland var således blevet forvandlet til et lukket territorium af Danmark-Norge. Kolonidrømmen, som den så ud i begyndelsen, om at finde grund til jordbrug og udstrakt minedrift, var imidlertid blevet indskrænket til at bytte importerede varer fra Europa med spæk, sælskind og hvalbarder. Men at opretholde denne handel krævede, at de indfødte grønlænderes hårdførhed og fangstteknikker ikke blev forvandlet til europæisk slaphed og for udstrakt smag for de europæiske madvarer og vaner. Da Det almindelige Handelskompagni, uden direkte grund i dets Grønlands-operationer, trådte i likvidation, overgik handel og herredømme endnu engang til kronen, som fra da af var den regerende i Grønland.

1774-1900: De følgende år ses som en 'konsolidering' af magten i Grønland (Marquardt, 2003: 9). Efter de omfattende udbytningsdrømme, som man havde haft i starten, satsede man nu især på hvalfangst. En imponerende flåde af hvalfangerbåde blev udstyret af den nystartede Kongelige Grønlandske Handel (KGH), som nu havde det handelsmæssige monopol. For at få orden på tidligere års kaotiske tilstande udstedte KGH i 1782 en berømt Instruks (Instruks af 19. april 1782) for sit personales omgang med grønlænderne samt for det administrative og kulturelle arbejde. Hovedformålet var, som en dansk historiker (Gad, 1984) siger, at 'beskytte' grønlænderne. Og der blev da også indstiftet en form for socialt forsorgsarbejde som bistandshjælp under hårde tider, verdens første erstatningsfond, som skulle hjælpe enker og andre uden forsørgere, og som tillige kunne yde

beskæftigelseshjælp og som endelig skulle betale for den første bosatte læge i Grønland. To lærerseminarier blev etableret, og begavede unge grønlændere blev sendt til Danmark på uddannelse.

Men der var flere andre påbud i Instruksen som man med nutidens øjne har svært ved at se på som andet end racisme, kolonial nedvurdering af 'den anden' og ren og skær undertrykkelse på trods af de smukke ord om beskyttelse. Således blev der sat skrappe regler op imod 'blandede ægteskaber,' der dog lader en *Madame Butterfly*-flugt (3) åben:

Egteskab med virkelige Grønlanderinder til-lades ikke; men naar Giftermaal med Fruentimmer af blandet Egteskab, efter der-om given Ansøgning til inspecteuren, indvil-ges, haver Betienten inden Brylluppet, at ind-skyde saadan Sum i Enke-Kassen for sin Kiereste, at hun efter hans Død, i det mindste kan nyde 40 Rdlr. aarlig Pension. Og binder dette Giftermaal ham ikke til Landet. (Instrux af 19. April, 1782: §2, anden post: p. 367)

Både legitime og illegitime børn skulle så vidt muligt opdrages som 'kompetente grønlændere' og drengebørn som fangere (da man som før omtalt havde brug for grønlændernes fangstevner). De ansatte i KGH skulle se til, at ingen fanger solgte produkter, som han og hans husholdning havde brug for til vinteren, og til at ingen dygtig fanger blev ansat i andre job og derved fraveg fangererhvervet. Med hensyn til at købe i den KGH-ejede butik var der forskelsbehandling og etniske restriktioner. Alkohol måtte ikke sælges til grøn-lænderne, men også andre varer var ind-delt i tre grupper: Dem der kunne sælges til alle, dem der kunne sælges til europæere, og de varer der kun kunne bestilles gennem KGH, de såkaldte kommission-svarer til de særligt privilegerede (Gad, 1984: 264-65). Grønlænderne måtte ikke

'spoleres', så derfor måtte de ikke blive vænnet til luksusvarer som tobak, kaffe, hvidt brød, figner og altså alkohol (Marquardt, 2003: 10):

Indbyggerne maae under høieste Straf ikke gives fulde med Øl og stærk Drik. De maae heller ikke forvænnes ved Kaffe, Thee og andre Europæiske Sager, da saadant allene skader Sundheden, forderver deres Levemaade og giver dem Lyst til at hænge i Europæernes Huse. (Instrux af 19. April, 1782: §3, første post: p. 366)

'Afmætning'. Under Napoleons-krigene 1807-14 blev Danmark-Norge tvunget i kamp og var derfor nødt til at lade Vestgrønland i stikken uden forsyninger og nye udviklingsplaner. Tilsyneladende kunne grønlænderne imidlertid klare sig igennem fra år til år, skønt man manglede både krudt og kugler, ved igen at vende tilbage til de traditionelle fangstmetoder samt ved hjælp fra englænderne. 1813-14 udbrød krigen mellem Sverige og Danmark-Norge, som endte med at Danmark afstod Norge til Sverige, men beholdt Grønland (Gad, 1984: 566). Men efterkrigstiden i et økonomisk udmattet Danmark var ikke beredt på de store udskrivninger.

De følgende år og helt ind i det næste århundrede begyndte imidlertid de store opdagelsesrejsendes tid, hvor udforskningen af hele Grønland begyndte. Man ledte bl.a. efter mineralforekomster, men generelt var både betingelserne, viden, metoderne og midlerne utilstrækkelige. Først efter 1859 kunne man begynde at udvinde kryolit bl.a. i Ivittut. Den danske stat besad koncessionen og tjente derfor den store andel af profitten, men ideelt set blev pengene ført tilbage til Grønland til opbygningen. Også i forhold til minearbejdet blev grønlænderne 'beskyttet' via Instruksen, som stipulerede, at grønlæn-

derne skulle holdes til fangst og derfor ikke måtte beskæftige sig med minedrift. (Gad, 1984: 566)

Angsten for at grønlænderne skulle give sig af med anden beskæftigelse end det 'farefulde fangererhverv' var i det hele taget en tilbagevendende bekymring, således også hos inspektør H. J. Rink, der i en skrivelse til indenrigsministeriet omtaler fangererhvervet som et vanskeligt erhverv i forfald:

Konsten at bruge Kajaker maa Grønlænderen lære fra Barnsbeen af; ellers opnaar han vanskelig den fornødne Færdighed i at reise sig igien, naar han under Sælhundefangsten eller i paakommende Storm kommer til at kæntre, og Fangsten er da altid forbunden med Livsfare for ham. (...) Men vi finder nu (...) at Sælhundefangsten tilligemed den oprindelige Haardførhed, ere geraadede i Forfald, og der er umiskjendelig en Tilbøielighed tilstede at forlade hiin farefulde Beskjeftigelse, til at gaa over fra Fanger til Fisker, og fra Fisker til Dagleier eller Dagdriver, til at søge Hjelp og Fortjeneste gjen-nem Europæerne og for øvrigt leve paa Fangernes Bekostning. (...) Forældrene forsømme deres Børns Uddannelse i det nationale Erhverv (H. J. Rink, 1856: 226-227).

Bekymringen for fangererhvervets fremtid var imidlertid et latent ønske om at fastholde befolkningen på et bestemt udviklingstrin (Thorleifsen, 1999: 221) i forening med ønsket om fortsat at sikre en bruttofortjeneste på f.eks. tran på over 500 % (Thorleifsen, 1999: 220).

'Friere vinde for "barnlige sjæle". Da man i Danmark introducerede et demokratisk system i 1848, bredte der sig efterfølgende en diskussion i det nye liberale parlament om det lave kulturelle stade, der stadig herskede i Grønland, og indenrigsministeren udpegede en ny Grønlandskommission, der i 1851 påpegede det vigtige i at forvandle grønlænderne til civiliserede mennesker, både i moralsk og materiel

henseende (Marquardt, 2003: 12). Man talte også ideologisk om at lempe på restriktionerne omkring fri handel, men mente dog ikke, at grønlænderne med deres 'barnlige natur' var modne til at modstå udenlandske (ikke danske) "ruthless and gainseeking profiteers" (Marquardt, 2003: 11). Et kortvarigt fri-handels-eksperiment i Maniitsoq (Sukkertoppen) endte dog, som man på forhånd havde frygtet.

På trods af de gennem tiderne vekslende kolonibestræbelser sås dog i det lange løb ekspansion og forbedrede tider med hensyn til materielle leveomkostninger, der fik folketallet til at stige. Omkring 1789 var der, skønnes det, 5.122 grønlændere i Vestgrønland (Gad, 1984: 566). Omkring 1860 var der efterhånden 13 kolonier i Vestgrønland og 50 tilknyttede yderposter befolket af 8.-9.000 grønlændere samt ca. 150 europæere (Marquardt, 2003: 10). Omkring 1905 var folketallet steget til over 10.200 (Gad, 1984: 566).

En af de betydningsfulde skikkelser i Grønlands kolonihistorie historie er H. J. Rink, som tidligere have været sekretær for 1851-kommissionen og som nu var inspektør for Sydgrønland. I midten af 1850'erne mente Rink (4), at der var brug for reformer, eftersom civilisationsprocessen i Grønland allerede var gået for vidt. Grønlænderne var ikke alene blevet blødsødne gennem europæiske luksusvarer, de havde også mistet deres evner som fangere på den traditionelle måde, de var begyndt at leve som uvirksomme tiggere "who took advantage of the fact that Greenlandic tradition demanded that wealthy shared with the needy" (Marquardt, 2003: 13). Ligeledes sygnede landets økonomiske vilkår hastigt hen, fordi grønlænderne "like spoiled kids, (...) used every penny they could earn on useless and destructive

European dainties and luxuries" (Marquardt, 2003: 13). Ikke mindst synes Rink, at grønlænderne havde mistet deres selvrespekt, og at den kun kunne blive opbygget igen, hvis de "were able to discuss and administer their own social affairs" (Gad, 1984: 569). Han tog derfor initiativ til at starte den første grønlandske avis *Atuagagdliutit* i 1861, og senere begyndte han at indsamle og trykke *Eskimoiske Eventyr og Sagn* (1866 71).

Rinks frygt for tilstanden i Grønland blev taget op i det danske ministerium, og indenrigsminister Orla Lehmann mindede sine kolleger i ministeriet om, at der skulle gøres noget, fordi grønlænderne var udsat for en velkendt trussel, hvilket også hans kollega D. G. Monrad tilsluttede sig:

Historien har vist, at vilde nationer har vanskeligheder ved at overleve kontakten med civilisation. De uddør. De opfører sig som en plante som visner bort, fordi den ikke kan overleve en luftforandring. Måske alle vores initiativer ikke vil føre til andet end udskydelsen af udryddelsen af denne talentfulde primitive nation (af grønlændere). (Marquardt, 2003: 13).

Rink, Lehmann og Monrads frygt for at grønlænderne skulle uddø som race, er en bekymring, man ofte hører fra kolonisatorernes side. Men hvor er frygten placeret, hvis man skal se bag om den tilsyneladende næstekærlige bekymring? Udrydder man det oprindelige folk, udrydder man kolonisationen: "Colonization is, above all, economic and political exploitation. If the colonized is eliminated, the colony becomes a country like any other, and who then will be exploited. Along with the colonized, colonization would disappear, and so would the colonizer" (Memmi, 1964: 149). Rinks argumenter blev imidlertid hørt, og i resten af det 19. århundrede og ind i begyndelsen af det 20. århun-

drede søgte Danmark at beskytte sine kolonier i Grønland mod mere civilisationsfremskridt efter vestlig målestok. At være en 'kvalificeret fanger' og en 'civiliseret person' ansås for at være uoverstigelige modsætninger (Marquardt, 2003: 15).

1900-1950. 'Udforskning og mere selvstændiggørelse'. Årene fra begyndelsen af 1900 og de følgende 50 år var igen præget af de store opdagelsesrejser og eventyreres trang til at udforske ikke alene helt nye områder af Grønland som Thuleområdet og Østkysten, men også landets befolkning og skikke. Vi så således bl.a. Den litterære grønlandsekspedition 1903-04, Danmarksekspeditionen i Nordøstgrønland 1907, Alabamaekspeditionen 1909-12, Knud Rasmussens 2. Thule-ekspedition 1915 og hans 5. Thule-ekspedition i 1921, som førte ham til Canada og til atter at få knyttet en forbindelse med tidligere adskilte eskimostammer der. Men også på andre fronter kom der nye tider og udvidede kontakter med den ydre verden i Grønland. De første to sygeplejersker kom til Grønland 1906, den sidste hedenske østgrønlander blev døbt i 1922 og i 1924 landede de to første amerikanske marinefly. Alternative indtjeningsmuligheder viser sig gradvist dels som oprettelse af en fåreavlsstation i Julianehåbsfjorden (nu Qaqortoq) i 1915, dels som fiskeri langs Vestkysten. Man begynder at tale om fiskeriets som landets hovederhverv i 1923 (Petersen & Staffeldt, 1978: 103).

Af større betydning for det dansk-grønlandske forhold er det politiske systemskifte i dansk politik i 1901, hvor der blev rettet en voldsom kritik mod den Kongelige Grønlandske Handel (KGH) for embedsmandsvælde, udbytning og underkuelse af den grønlandske befolkning, der havde resulteret i at de levede efter helt uacceptable levestandarder (Thorleifsen,

1999: 229). Nogle rigsdagsmedlemmer mente, at problemet stammede fra det faktum, at administration og handel var knyttet sammen. Der blev talt om at ændre på grønlandspolitikken - dels i retning af større selvstyre, dels mod en adskillelse af administration og handel.

Resultatet blev en lov om 'Styrelse af Kolonierne i Grønland af 1908' (Thorleifsen, 1999: 229), der dels gav mere selvstyre via indførelsen af to landsråd for henholdsvis Nord- og Sydgrønland samt ved kommuneråd for hver kommune, der skulle vælge medlemmer blandt den grønlandske befolkning hvert fjerde år, og dels adskilte områderne for handel og administration. Ved den krævede revision af loven senest 10 år efter trådte en ny styrelseslov i kraft 1925, hvor målet bl.a. var at åbne Grønland for forbindelser med omverdenen. Denne udvikling krævede imidlertid en mere fremskreden udvikling. I de største byer startede man efterskoler, danskundervisningen blev forbedret, og der blev oprettet et nyt mellemorgan, Sysselrådet, for hvert kolonidistrikt. Sysselrådet skulle fungere som en lokal tilsynsførende myndighed for kommunerådet. Med den nye styrelseslov, som fungerede helt frem til grundlovsændringen af 1953, fulgte således anordninger om forbedring af folkets tarv lige fra kommuneråd og til retspleje, love om aldersundersøttelse til love om jagt og fiskeri samt til lønningsforhold ved KGH (Thorleifsen, 1999: 232).

Danmarks suverænitæt over Grønland trues imidlertid fra norsk side. I 1924 nægter Norge at anerkende Danmarks suverænitæt over de ubeboede egne af Grønland, hvilket fører til en praktisk overenskomst, der giver Norge særlige fangstrettigheder i Østgrønland. I 1929-31 trænger nordmændene gradvist læn-

gere og længere ind på de danske rettigheder og okkuperer slutteligt to områder i Østgrønland. Danmark indanker sagen for den internationale domstol i Haag i 1931 og retssagen ender med at Haag-domstolen i 1933 stadfæster Danmarks overhøjhed over Grønland med overvældende flertal.

1950-79: 'Utilsigtet åbning mod vest & integration'. At Grønland kunne klare sig selv i en fri relation til andre, sås imidlertid under Anden Verdenskrig, da Danmark blev besat af Tyskland, sådan som man også havde set det under Napoleonskrigene og den Svensk-Dansk-Norske krig. Grønland kunne ikke få forsyninger fra Danmark, så man klarede sig igennem ved USA's hjælp, ligesom grønlænderne selv bidrog til at opretholde forsvaret i det strategisk beliggende Nordgrønland ved hjælp af slædepatruljer. Erfaringerne fra krigen og fra kontakten med USA og Canada bragte forandringer i den grønlandske mentalitet (Gad, 1984: 574), så grønlænderne følte, at de ikke kunne vende tilbage til den danske administrationspolitik med en førkrigstids status. De følgende år var præget af megen kritik af de 225 år gamle monopollove, og Grønland var parat til fornyede diskussioner af deres relation til Danmark og nu på et helt andet grundlag.

Optakten til Nyordningen ses fra den danske statsministers Hans Hedtofts side som et forsøg på en endnu stærkere binding mellem Grønland og Danmark, ikke mindst økonomisk:

På baggrund af den udvikling, der er sket i Grønland, tror jeg, at Danmarks grønlandspolitik i hvert fald erhvervsmæssigt må føres ud fra helt nye synspunkter i stedet for det reservatsynspunkt, man hidtil har anlagt. Jeg har personlig den opfattelse, at det ikke er nogen statsopgave alene, men at det danske erhvervsliv på en eller anden måde skal gøres

opmærksomt på, at der ligger en national opgave i stort format, hvis Danmark skal bevare Grønland. Dansk arbejde og dansk kapital må drages ind i arbejdet på Grønland f.eks. i form af et dansk grønlandsk kompagni. Men staten skal stå bagved og garantere, at det ikke bliver et udbytningsfelt mod Grønland, der startes, og grønlænderne må vindes for en indsats efter disse linier. Hvis vi opbygger en erhvervs politik mellem Danmark og Grønland med det formål at spænde alt, hvad Grønland ejer af råstoffer, ind i danske erhvervsliv, bygger vi et fundament for et varigt forhold mellem Danmark og Grønland, der vil være stærkere end sentimentale talemåder om fælles nationale følelser. (5)

Mange andre områder anså grønlænderne imidlertid som lige så vigtige, og med grønlænderne ved forhandlingsbordet og med to udpegede medlemmer i den danske regering (Gad, 1984: 575) var der nu pludselig åbnet for en helt ny diskussion af den dansk-grønlandske relation, som imidlertid alligevel ikke helt fulgte internationale strømninger i disse år om afkolonisering ude i verden:

Efter afslutningen af 2. Verdenskrig i 1945 skete der noget mærkeligt, noget paradoksalt i Grønland. Mens de allerfleste af de hidtidige kolonier under andre europæiske lande ønskede - og mange gange kæmpede for - at blive selvstændige, ønskede alle grønlandske politikere, godt støttet af dygtige danske embedsmænd, at Grønland blev nærmere knyttet til Danmark 'som en Del af Riget'. Man ønskede ligestilling med danskerne!' (Hertling, 1999: 259).

På baggrund af den danske socialdemokratiske statsminister Hans Hedtofts Grønlandsrejse i 1948, hvor han holdt en for ligestillingstilhængerne meget betydningsfuld tale i Landsrådet, der begravede kolonitidens forhadte økonomiske principper (se nedenfor under betænkningen af 1946) enedes de grønlandske provinsråd og den danske regering i 1949 om en

ny kommission, som blev afleveret som Grønlandskommissionens betænkning 3 i 1950. Igennem otte love eller områder satte denne betænkning rammerne for integrationspolitikken, som fulgte med den Danske Grundlov af 1953. Lovene handlede om administrationen, den offentlige finansforvaltning, kirken, skolevæsnet, sundhedsvæsnet, Den Kongelig Grønlandske Handel, forretningslivet og en beskæftigelsesmæssig lånefond. I 1951 fulgte en niende lov om den juridiske administration, som blev vedtaget dels efter en grønlandsk tradition og dels efter moderne principper om resocialisering (Gad, 1984: 574).

Den modernisering, som i de følgende år med enorme investeringer, som 1950-70 steg med 400 procent, skulle gøre Grønland til et moderne velfungerende land på alle områder, var begyndt. Nu var der ikke mere tale om at 'beskytte' grønlænderne mod den vestlige civilisation, tværtimod sigtede man nu i princippet på, at Grønland skulle blive som en del af Danmark, eller som Rasmus' far, Niisi Lynges siger til sin søn: "Vi skal blive som dem! Vi skal blive danskere!"

At der var en bagside på den medalje også er Mikael Berthelsen repræsentanten for i *Lysets hjerte*. Vi skal jo ikke glemme, at hele den europæiske kolonihistorie drejede sig om at skaffe penge til 'moderlandet,' bl.a. via den billige arbejdskraft (Hertling, 1999: 260) - således også den grønlandske kolonihistorie. I betænkningen af 12. juni 1946 forud for Grønlandskommissionens betænkning 3 i 1950 var det tydeligt for enhver, hvor uforberedte de danske myndigheder var på grønlændernes krav om ligestilling, og hvor meget de frygtede for fordyrende ændringer i forholdet Danmark Grønland:

Ved Gennemførelsen af de stillede Forslag vil der blive Tale om en meget betydelig Udgift på det grønlandske Regnskab (...) ... kan det ventes at Grønland i de nærmeste Aar vil komme til at give et betydeligt Underskud. (...) Paa den anden Side er Udvalget på det rene med, at den grønlandske Befolknings Levestandard i det lange Løb er bestemt af Landets geografiske og erhvervmæssige Muligheder, og at det maa tilstræbes, at Grønland saa vidt muligt kan bære sig selv økonomisk. (Hertling, 1999: 260)

Tidligere minister for Grønland Knud Hertling kalder indholdet af ovenstående citat for "kolonimagternes erhvervspolitiske princip i sin usminkede virkelighed" (Hertling, 1999: 260) og tvivler på, at en sådan indstilling nogensinde vil føre til en ligestilling mellem grønlænderne og danskerne. Mikael Berthelsen blev i *Lysets hjerte* som fortæller for en langsom udvikling sat fra forhandlingerne af den tilrejsende danske delegation. Hans angst for at grønlænderne bare skulle blive fremmedgjorte tilskuere til den nye udvikling er den historie gjort til virkelig som Rasmus Lynges slås med i sit identitetsskizma i *Lysets hjerte*: 'Men rigtig dansk kunne jeg aldrig blive ... det skulle danskerne nok minde mig om! (...) ... hvad er jeg så?'

Selv om filmens nutid (omkring 1994) foregår et godt stykke på den rigtige side af Hjemmestyrets indførelse 1979, så er det tilsyneladende ikke lykkedes Rasmus at fortrænge eftervirkningerne af den koloniale undertrykkelse, som blev forstærket ved faderens ydmygende krav om at opføre sig som dansker her og nu. Men selv om der ikke mere er nogen "udefra som skal herse og bestemme", som Finn Lynges (Lynges, 2002: 72) formulerer det, så eksisterer der stadig i folket - som her hos Rasmus - "en historisk fantomsmerter":

en gammel følelse af smerte ved erindringen

om at der engang fandtes en danskerindgang fortil og en grønlanderdør bagtil, en smerte ved erindringen om at almindelige mennesker ikke kunne skaffe sig de samme varer som danskerne og om at blive nedvurderet, affærdiget, skubbet ned (...).

Går vi til lægen med at der må være noget galt, for vi har jo ondt i sjælen, der må sidde en kniv mellem rygbladene, så bliver diagnosen et ja, der har været noget, men at som det er nu, er der ingen kniv at se, kun ar. Og samme læge vil tilføje at det som er tilbage, er en indre skade som man kan vokse sig ud.' (Lyng, 2002: 72)

I *Lysets hjerte* følger vi Rasmus' kamp for at vokse sig fri af sin indre skade, sin fantomsmerter, forårsaget af over 250 års kolonihistorie.

Berettermodellens stadier vedrørende den 'store fortælling'. 1) Allerede filmens 'åbning' berører den store fortællings grundtema og etablerer en overenskomst med publikum om, hvad der er *Lysets hjerte* egentlige plot. De gamle arkivfotografier i begyndelsen af filmen afslører, hvad der fra fremstår som den underliggende grund til Rasmus' identitetskrise:

Den danske kolonihistorie i Grønland.

Montagen af dokumentariske og fiktive fotografier viser scener fra det, der i historien blev kaldt 'Nyordningen' lige efter Anden Verdenskrig som udmundede i Grønlandskommissionens betænkning 3, 1950, og som stræbte efter at knytte Grønland og Danmark meget tættere sammen end før, økonomisk, socialt og kulturelt. De dokumentariske og fiktive sammenstillinger mellem grinende 'ægte' grønlandere og stift påklædte og alvorlige danske koloniherrer taler deres eget tydelige sprog, men skulle fantasien alligevel glippe, er der sat gamle, skrattende filmklip ind med påskriften: "Det grønlandske Folk står ved en Skillevej", "Landets Nyordning besegles" og "Et nyt Kapitel i Grønlands Historie kan begynde".

Forud for dette sidste krampagtige forsøg på at 'redde' Grønland og grønlanderne var gået flere hundrede års 'on and off' indsats og tilstedeværelse alt efter skiftende konger, handelskompagnier og inspektørers evner, økonomiske formåen og interesse, begyndende med at norske kolo-

nister bosatte sig i Vestgrønland i 1261. Efter Norges og Danmarks forening i det 14. århundrede overgik det norske krav på Grønland til det nye dobbeltmonarki, som imidlertid ikke viste synderlig interesse. Først med den norske præst Hans Egedes begyndende agitation i 1718 (6) for dansk-norsk kolonisering af Grønland begyndte den historie, som vi har skildret ovenfor og som endte med et Grønlandsk Hjemmestyre den 1. maj 1979, men som samtidig præger folk med stadige emotionelle og psykiske mén pga. postkolonialt stress eller fantomsmerter i individets historie som Finn Lynge (Lynge 2002) formulerer det.

Hvad Egede først og fremmest ideologisk var styret af, var missionsarbejde, men eftersom han jo var klar over, at en sådan kolonisering kostede penge, handlede hans åbne brev til "all lovers of Jesus Christ in all Estates" (Marquardt, 2003: 2) også en del om de kostbare metaller, man kunne finde i Grønland, om de mange hvaler, sæler og hvalrosser, der kunne jages med profit og om de 'vilde' som man kunne drive handel med (Marquardt, 2003: 2). Tanken var som i kolonihistorie andre steder "to submit its inhabitants to dependency and rule over them directly or indirectly" (A. Tocqueville, ref. Had-dour, 2000: 5), men selvfølgelig under dække af at frelse sjæle som også så mange andre steder (Memmi, 1965: 72).

I filmens optakt ser vi et par modstridende politiske holdninger i Grønland eksemplificeret. Niisi Lynge stod for at fremskynde processen, mens Mikael Berthelsen mente, at processen skulle have tid, så der ikke var for store menneskelige omkostninger. Vi ser på billederne, hvordan Niisi Lynge får overrakt en riffel af den danske delegation iklædt mørkt tøj, mens Berthelsen med en gennemtræng-

de symbolik er vist foran et hyggeligt grønlandsk hus og en blomstrende have. Berthelsen, der i filmen vises som eksponent for den ikke så reformivrige politik og dermed ikke så danskvenlig, var den, der skulle have ført forhandlinger med den danske delegation. Men dels var han for en langsom udvikling, og dels talte han ikke godt dansk, så den fremskridts og danskvenlige Lynge overtog forhandlingerne og fik derpå sat sit navn oven på Berthelsens på riflen, som oprindeligt var tiltænkt ham. På den måde bliver Berthelsen også eksponent og offer for det, som nogle ser som den generelle tendens i kolonihistorie, "that one of the most severe calamities suffered by the colonized was that they were ostracized and removed from history" (Memmi, 1974: 91).

2) I præsentationen introduceres hovedpersonerne, deres relationer og omgivelser. For at starte med omgivelserne klipper filmen fra det stumme dokumentar-materiale til et larmende nutidigt værsthusmiljø, og man ser en mand, Rasmus, slingre fuld hen ad en vej med boligblokke. Vi er i Ilulissat, og at netop denne lokalitet er valgt, kan skyldes, at nogle af de smukkeste scenerier findes her og derfor vil gøre sig filmisk. En anden og mere kolonial tematisk grund kan være, at Ilulissat huser en stor del af den befolkning, der blev tvangsflyttet, da man administrativt nedlagde minebyen Qullissat. De sider af byen, der vises, fokuserer ikke på det filmisk smukke, men tematiserer derimod kolonimagts tilsidesættelse af det menneskelige på bekostning af det økonomiske. Filmens 'hjemme' bliver således for Rasmus skildret som et "kolonialisert, fremmedgjort" sted, der i "eksistentiel, kulturel og historisk forstand lige såvel lader sig beskrive som ude" (Pedersen &

Sørensen, 1999: 234).

Konflikten mellem de agerende bliver også tydeliggjort, specielt Rasmus' tilbøjelighed til selvbedrag og fortrængning, til at dagdrømme, drikke og blive aggressiv og voldsom. Hans problem antydes allerede, da han kommer halvfuld hjem til sin kone Marie, der ligger og venter på ham i sengen. Han 'spiller' den store jæger, der er blevet frarøvet sin jakke og sin store fangst af en farlig hvalros, og mise-en-scène'n skifter kortvarigt og meget diskret til en gammeldags baggrund med olielampe og moskusoksetæpper i stedet for elektrisk lys og Larsen-dyner for at matche hans psykologiske stade. Det, der imidlertid tydeligst afslører, at Rasmus' selvbedrag og psykiske problemer (også) er en belastning for hans familie, er, at hans kone Marie bidrager i denne folie à deux om storfangeren for ikke at tirre ham.

3) Uddybningen udvider temaer og undertemaer, og hovedpersonens personlighedstræk bliver helt klare, konflikten bliver kritisk, og det bliver tydeligt, hvilke hovedpersoner tilskuerne skal identificere sig med. Den ældste bror Simon er den eneste i familien, der ser faderen som den fordrukne døgenigt, han er. Han er for længe siden holdt op med at tro på hans fangerhistorier og lytte efter hans råd. På dette tidspunkt er vi som publikum blevet klar over spændingen mellem de to brødre og deres attitude over for deres dagdrømmende far og hans formålsløse anstrengelser for at blive en aktiv storfanger, som kan undervise sine sønner. Den yngste søn Niisi, som er opkaldt efter den dansksindede fremskridtsmand, Rasmus' far, er splittet imellem sin loyalitet over for sin far og sin bror.

4) I 'konflikttoptrappingen' intensiveres kampen mellem de stridende parter. Under Simons fødselsdagsfest er Rasmus i

et ildevarslende lune, hvor han først gør grin med, at han ikke har bidraget med fangstkød til festen, og roser Marie, fordi hun altid er den, der kan spare og ordne det hele. Derefter fortsætter han med tilsyneladende at rose Simon, som har "taget efter sin mor". Rosen er dog mere onskabsfuld end ærlig, eftersom han gør grin med Simons stræben efter at komme til at studere på Fairbanks University i Alaska, og som for at spare sammen "går til Bingo hver søndag". Det er en vigtig replik fra Hans Anthon Lynges side, at Simon ikke stræber efter at studere ved Københavns Universitet, som han kan gøre aldeles omkostningsfrit, men at han også på trods af Rasmus' anklage for at være danskervenlig vælger et ophold hos 'stammefrænderne mod vest'.

Som Rasmus' egen far ydmygede ham foran den danske delegation, ydmyger Rasmus nu sin søn, som først lader det passere for ikke at gøre skandale. Rasmus er imidlertid stadig som en tikkende bombe af frustration og druk og projicerer nu sin egen tidlige ydmygelse over på Simons veninde, Karina, der har sat en dansk rocksang på med Kim Larsen og den sigende tekst: "Det er samfundets skyld, det er samfundets skyld." Idet Rasmus beskylder Karina og Simon for at skamme sig over at være grønlandere, kobler han til sin barndoms ydmygelse og hvæser "Lille Peter Edderkop" i hovedet på dem. Konflikten eskaleres, da Simon gengælder Rasmus' anklager med den værste ydmygelse af alle: At han ikke skammer sig over at være grønlander, men over at have Rasmus som far. Efter at Simon har forladt selskabet med sine venner, bryder Niisi endeligt sammen over sin go-between-rolle. Fuld lister han farfaderens symbolledede riffel ned af kroge over Rasmus og Maries seng og går ud og

myrder først vennen Nuka, der driller ham med hans storfanger-far, og derefter skyder han ind i en gruppe dansende unge og dræber Karina. Med mordvåbnet skyder han sig selv off-screen ude i fjeldet.

5) Point of no return markerer det stadium, hvor der ingen mulighed er for at vende om. Vendingen stammer fra flyvning og markerer det punkt, hvor piloten *må* gennemføre en landing. Således *må* historien fortælles til ende, hovedpersonens handlen er uafvendelig. Dette punkt er ikke altid let at finde i en fortælling, men sædvanligvis er det det stadium, hvor historiens slutning er foregrebet på en helt afgørende måde i forhold til plottet. I *Lysets hjerte* besluttede vi os for, at point of no return var den scene, hvor Rasmus havde mistet begge sine sønner, den ene virkeligt og den anden symbolsk. Han beslutter sig endeligt for genvinde sin identitet og stolthed ved at 'redde sin sjæl' for at blive far igen for sin symbolsk tabte søn. Rasmus' ord til Marie er et forvarsel om det uheldsvangre enten-eller for hans rejse. Enten vender han tilbage som en selvsikker far, eller også bliver han ude i fjeldet alene som qivittoq: "Så syg som min sjæl er, kan jeg ikke være nogens far".

6) Klimaks er den afgørende kamp på liv og død imellem parterne i hovedkonflikten, i hvilken sædvanligvis én kommer ud som vinder. I *Lysets hjerte* vinder Rasmus en symbolsk kamp over sin far og dermed implicit over sig selv og effekten af den danske kolonisering, da han ved Mikael Berthelsens hjælp indser, at han ikke som barn bukkede under for overmagten, dvs. faderen og overordnet danskerne. Han sang ikke den danske børnesang, men forsvarede sine grønlandske rødder og sang: "Soralumma - raalumma-ralumma". Den skam, han følte dengang, og som han har levet med hele sit liv, var

et selvbedrag. Det lykkedes ikke hans far at tvinge ham til at blive dansker. Men faderens forsøg på at kue Rasmus blev til den angst, som Berthelsen fortæller om i radioen i de danske pigers telt, at han så i den lille drengs øjne - den angst, der blev til bestandige identitetsproblemer og det mindreværdskompleks, han nu endelig kan afsige sig. Mikael Berthelsen, som stod for en langsom udvikling, høres sige i radioen - som et symbol på Rasmus' rejse og forvarsel om hans sikre hjemfærd: "Jeg frygtede for mit land. Vi var begyndt på en rejse fra hvilken der ikke var en vej tilbage. Men vi er ikke fortabte - måske er vi vandrere på vejen, som er faret vild - men vi er ikke fortabte."

Hændelsen med faderens krav til drengen og hans efterfølgende salut, "Du er håbløs" efterlader Rasmus med en usikker voksen identitet som en svag fader for sine sønner, en dagdrømmende ægtemand og en arbejdsløs alkoholiker med tilbagevendende anfald af raseri, skyderi og voldsomme udbrud af selvovertvurdering eller selvhad.

Rasmus' næsten terapeutiske indsigt baner vejen for, at han kan blive hel igen: "Han tvang mig til at blive dansker. På min rejse hertil blev jeg mindet om, hvordan han tvang mig til at synge en idiotisk dansk sang foran den danske delegation ... bare for at vise hvilken lille artig dansk dreng jeg var - men en rigtig dansker kunne jeg aldrig blive Den vildfarelse skulle danskerne nok rive mig ud af Men hvis det ikke var tilladt for mig at være hverken grønlænder eller dansker ... hvem er man så ... hvem var jeg så?" Rasmus' beskrivelse af koloniherrernes behov for at opretholde en etnisk forskel svarer til, hvad kolonialismeteoritikere og praktikere som de fransk-algierske/tunesiske Frantz Fanon og Albert Memmi ser

som håbet om assimilation. Lighed er utænkeligt: "the colonialist never planned to transform the colony into the image of his homeland, nor to remake the colonized in his own image!" (Memmi, 1965: 69).

Rasmus' indsigt under dette klimaks indskriver sig i den store fortælling som det tematiske skisma mellem danskere og grønlandere, mellem koloniherrer og koloniserede, og ikke mindst i fortællingen om, hvad kolonialisering og kolonimagt gør ved folks sind. Berthelsen havde på det politiske og på det emotionelle plan de samme følelser som Rasmus: "Jeg så, hvad der skete med mit land i disse år ... Jeg så, hvordan vi blev tilskuere til denne nye udvikling ... hvordan vi blev gjort fremmede i vores eget land."

7) Udtoningen er det stadium, hvor tilskuerne oplever og identificerer sig med heltens triumf, glæde og stolthed. I udtoningen følger vi Rasmus tilbage til hans familie og til samfundet som en sejrende fanger. På tærsklen til ødemarken efterlader han Qivittoq, mens hans sørgelige sang høres i voice-over, da Rasmus kører hjem: "Du som vender tilbage ... bring min hilsen med til mine kære." Marie, som - overbevist om Rasmus' "stærke sjæl", som hun siger, da han drager ud - og som har ventet trofast trods hån fra alle i samfundet, møder ham i national festdragt og kører tilbage med ham på slæden og flænses sæl til at dele ud til de tililende folk. Rasmus lægger en sæl på Magdalenas trappe, den myrdede Karinas mor. Skuffet trasker han væk fra den lukkede dør, men Simon henter hende som tegn på sin egen tilgivelse af faderen. Marie og hendes familie forsoner sig gennem sælens blodfyldte lever med Karinas mor som et bodsymbol for det blod, som hendes søn har udgydt. Rasmus har undergået en fuld-

stændig forvandling og har nu formildet de sårede parter, Magdalena og Simon, på det interpersonelle plan. Spørgsmålet er imidlertid, hvad der sker for ham i fremtiden på det personlige plan. Vil han være i stand til at forsones sig med det liv, der kræves af en moderne grønlander? Vil han slippe ud af sin identitetsløshed, fordi han nu er vendt tilbage i det rigtige oprindelige grønlandske udstyr med bjørneskinsbusker, skindanorak og kamikker, som han har arvet fra Berthelsen? Uheldigvis er en kort ordveksling mellem Rasmus og den ældre fanger Mannarsi klippet ud af filmen, men den eksisterer i drejebogen (Lyng & Grønlykke 1977). Mannarsi byder Rasmus velkommen hjem og opfordrer ham til at fortælle om sin rejse, som fangere altid gør. Rasmus, der imidlertid i drejebogen er bevidst om, at det at være fanger ikke er nok til at blive et fuldgyldigt medlem af et moderne samfund, svarer: "Men min rejse er lige begyndt"! (7)

Med denne udeladelse er filmens konklusion desværre noget uforløst. Ved at undlade denne scene har filmens diskurs sin styrke i det mytiske, fortidige øde og ikke i nutiden, hvor man kunne spørge sig selv, hvad der blev af Rasmus bagefter. Kom han til at fungere også i et moderne grønlandsk liv med arbejde og som en ansvarlig mand for Marie? Blev han en god fritidsjæger, og holdt Marie og Rasmus op med at lege 'den store jæger kommer hjem'? Kunne Rasmus støtte og hjælpe Simon til en uddannelse på Fairbanks University? Når filmen slutter med, at Rasmus blot kommer hjem som storfangeren og ikke lader ham udtale den selvrefleksive bemærkning til Mannarsi, kobler filmen det moderne nutidsliv fra. Følgelig bliver der ikke mange brugbare identifikationspunkter for ungdommen i

denne film! Men det var så heller ikke forventet fra Grønlykke og Lynges side, som fortæller, at de screenede filmen for publikum, og at de derefter regnede med at ramme den voksne befolkningsgruppe på over 30 år.

Den postkoloniale myte. *Lysets hjerte* er skrevet/instrueret af en grønlander og en dansker, Hans Anthon Lyng og Jacob Grønlykke. Lyng har imidlertid haft det sidste og afgørende ord med hensyn til indholdet, fortællingen og det postkoloniale synspunkt, som filmen formidler. Lyng (f. 1945 i Qullissat) er ikke alene selv vokset op i et koloniseret Grønland, men oven i købet i byen Qullissat der kom til at stå som eksponent for den danske kolonimagts forsøg på udnyttelse. Byen opstod i 1924 i forbindelse med anlæggelse af en kulmine, men blev nedlagt i 1970-erne, da omkostninger ved bruddet ikke kunne konkurrere med importerede produkter (Christiansen, 2002: 92; se også artikel af Annga Lyng i dette nummer om dokumentarfilmen *Da myndighederne sagde stop*). Hans opvækst i Qullissat er formodentligt med til at farve hans beskrivelse både af den eksistentielle forarmelse, der vises i det Ilulissat, som Rasmus forlader, i den hvide ødemark, som befolkes drømmeagtigt og mytisk af mennesker og væsner, der har indkapslet sig fra en modernisme og nutid, som de tager afstand fra og endelig af det tilsyneladende ændrede Ilulissat, som Rasmus vender tilbage til, og som nu skildres med en anden etnisk linse, så det nu er et sted, hvor man deler fangst, smil og samhørighed med hinanden.

Filmens noget bombastiske påståede forvandlinger og tilbagevundne etniske symboler ville være for meget, hvis man ikke empatisk lod sig bevæge af, at diskur-

sen i *Lysets hjerte* svarer til så mange andre skildringer af postkolonial stress, som skyldes, at de koloniserede er blevet berøvet deres kulturelle erindring. Der er film som Lee Tamahoris *Once Were Warriors* (New Zealand, 1994) og en roman som Louis Bertrands *Latin Algeria* (1938). I *Once Were Warriors* vender de identitetssplittede maorier 'hjem' til den mere oprindelige 'landkultur' og væk fra den kulturelt vestligt inficerede 'bykultur' for at hele splittelsen. Bertrands roman forsøger i lighed med *Lysets hjerte* via myten at genoplive en død fortid. Men det er måske netop det, der gør, at *Lysets Hjerte* mangler appel for en ung og moderne grønlandsk befolkning. Azzedine Haddours kritik af *Latin Algeria* kunne meget vel passe på *Lysets Hjerte* hvis man udskifter 'latinsk dominans' med 'forkolonial grønlandsk tidsalder': "Myten reflekterer et indsnøret* og mumificeret samfund på randen af 'selvmord', der ser bagud på en latinsk dominans, uden at ville åbne sig mod fremtiden, mod de diakrone former for historie der truer dets eksistens" (Haddour, 2000: 27), hvis man udskifter 'latinsk dominans' med 'forkolonial grønlandsk tidsalder'.

Men det, der står tilbage, er det stadige bevis på, hvad kolonisering gør ved mennesker. Som Rasmus i filmen vises at være alvorligt skadet, således føler man også, at forfatteren, der har skrevet drejebogen, selv føler stærkt for sit emne, bl.a. når han lader Simon ønske sig så langt væk som til Alaska for at studere eller lader Rasmus fange en sæl på den helt oprindelige måde fra et åndehul. Måske kan man give det daværende grønlandske landsstyremedlem for kultur, Konrad Steenholdt, som har skrevet forordet til drejebogen, ret i, at filmen udtrykker noget væsentligt om grønlandsk kultur, som det er vanskeligt at

sætte ord på, men "som er i den enkelte" (Lyng & Grønlykke, 1997: 7).

Danskernes rolle er identisk i filmens to dele: De er magten, ordensmagten, dominerende, bedrevende, potentielt 'de givende' eller dem, der giver afslag - en afspejling af den koloniale relation, som Rasmus har kæmpet med hele sit liv, og som han i filmens tidløse mytiske landskab overvinder netop ved hjælp af en svunden mytisk fortid. I filmens nutids- og bymiljø er danskerne mere fremtrædende, mens de i filmens mytiske fjeldlandskab kun ses i begyndelsen og derpå forsvinder helt fra filmens slutning.

Repræsentanterne for den politiske magt ser vi allerede i begyndelsens billedmateriale og gentaget i Rasmus' skræmmesyn i indvoldsæderskens hus, hvor den stift, mørkt og vestligt påklædte danske delegation overrækker den grønlandske politiker Niisi Lyng riflen som gave for hans samarbejdsvilje. Som repræsentant for ordensmagten i bylivssekvensen ses en dansker som den betjent, der, om end empatisk, overbringer den dårlige nyhed om Niisis mord og selvmord. På værtshuset ser vi den fulde Rasmus slingre hen til et bord med nogle mænd, der ligner danske håndværkere, og bede: "Gi' mig øl"! Håndværkertyperne, der selv er sølle, skændes og små-slås om at afvise eller efterkomme hans forlangende. Det ender dog med, at det er den fulde Rasmus, der bliver smidt på porten af en danskudsende tjener. I filmens ødemarks sekvens ser vi resterne af den danske tilstedeværelse i et 'frit', hjemmestyret Grønland lidt parodisk fremstillet som de to danske 'adventure'-turister, som er politisk korrekte i deres holdninger og udstyr lige til deres kamikker, der er fremstillet "i den lille systue i Kangaamiut". De er mere grønlandske i deres bedrevendehed end

Rasmus, der optræder i gummistøvler. Selv her i sit 'eget' landskab placerer han sig på dette tidlige tidspunkt af sin rejse kulturelt forkert, sådan som andre med samme postkoloniale baggrund beretter om: "The colonizer (...) will track down the telltale nuance in clothing or language (...). Indeed a man straddling two cultures is rarely well seated, and the colonized does not always find the right pose" (Memmi, 1964: 124). Når alt forud har vist, at en assimilation er umulig, er rejsen tilbage til det historieløse fortidssted den eneste mulighed for at vinde sin selvrespekt og sin værdighed tilbage.

Når vi som ovenfor har beskrevet Grønlands historie, er det den danske kolonihistorie af Grønland mere end det er Grønlands egen historie. På den måde er der en egen sand logik i, at Lyng beskriver *sin* grønlandske historie - om end i en mytisk fortid, der dog er hans egen - for at finde sin hovedpersons rødder. I den historie er heltene - hjælperne - og de kloge dem, der har stillet sig udenfor historien og samfundet, som det er skabt og bygget og lovgivet af danskerne. Berthelsen har valgt at blive boende langt fra det urbane moderne liv, og Qivittoq har forladt den ydmygelse, som han ikke kunne klare at leve med og det samfund, som omend skildret som helt igennem grønlandsk, ikke eksisterer mere. Men hvem er så Lynges historiske helte? Hvor er de? Den mangel synes at være et generelt koloniale problem, som også andre har genkendt:

Så længe han tolererer kolonisering, er de eneste alternativer for den koloniserede assimilation eller forstening. Da assimilation nægtes ham (...) er der intet andet tilbage til ham end at leve isoleret fra sin tidsalder. (...) Hvem er hans folkehelte? Hans store folkelige ledere? Hans vismænd? Han er højst i stand til at nævne nogle få navne, i fuldstændig uorden,

og færre og færre efterhånden som man går ned gennem generationerne. De koloniserede synes fordømt til at miste sin hukommelse. (Memmi, 1964: 102)

På trods af filmens tunge symbolbrug og påståede 'happy ending' kan man alligevel sige, at filmen udtrykker noget væsentligt om grønlandsk kultur, som det er vanskeligt at sætte ord på, men "som er i den enkelte" (Lyng & Grønlykke, 1997: 7).

Den Lille Historie: initieringsrejsen.

Blandt flere 'mindre' temaer (8) i *Lysets hjerte* vil der i det følgende blive fokuseret på hovedpersonen Rasmus' søgen efter identitet.

I sin afhandling *Shamanism and Initiation Among the Inuit*, påpeger Daniel Merkur (1985) i sit kapitel om polare initieringer, at den potentielle åndemaner sædvanligvis må finde sig en åndelig vejleder som for eksempel en erfaren åndemaner. Op træningen til åndemaner foregår i dybeste hemmelighed, ellers vil åndemaner-lærlingen aldrig tilegne sig de kræfter, der er nødvendige for dette hverv. En af versionerne, der beskriver hvordan man opnår shamanistiske kræfter, går ud på, at lærlingen bevæger sig ud i ødemarken, udsøger sig en klippehule og går direkte ind i dennes dyb. Når først han befinder sig i klippehulen, vil denne lukke sig bag ham. Når den åbner sig igen, skal han forlade den straks for at undgå at blive spærret inde for evigt. Han vil overleve med mindre den stærkeste af hjælpeånderne, Toornaarsuk, er til stede under prøvelsen. Når denne prøvelse er vel overstået, er han hermed at betragte som åndemaner, men han må også finde sig en hjælper. Til det formål skal han bevæge sig ud til kanten af indlandsisen, hvor Toornaarsuk opholder sig i en hule. Denne mægtigste hjælpeånd blandt alle hjælpeånder vil

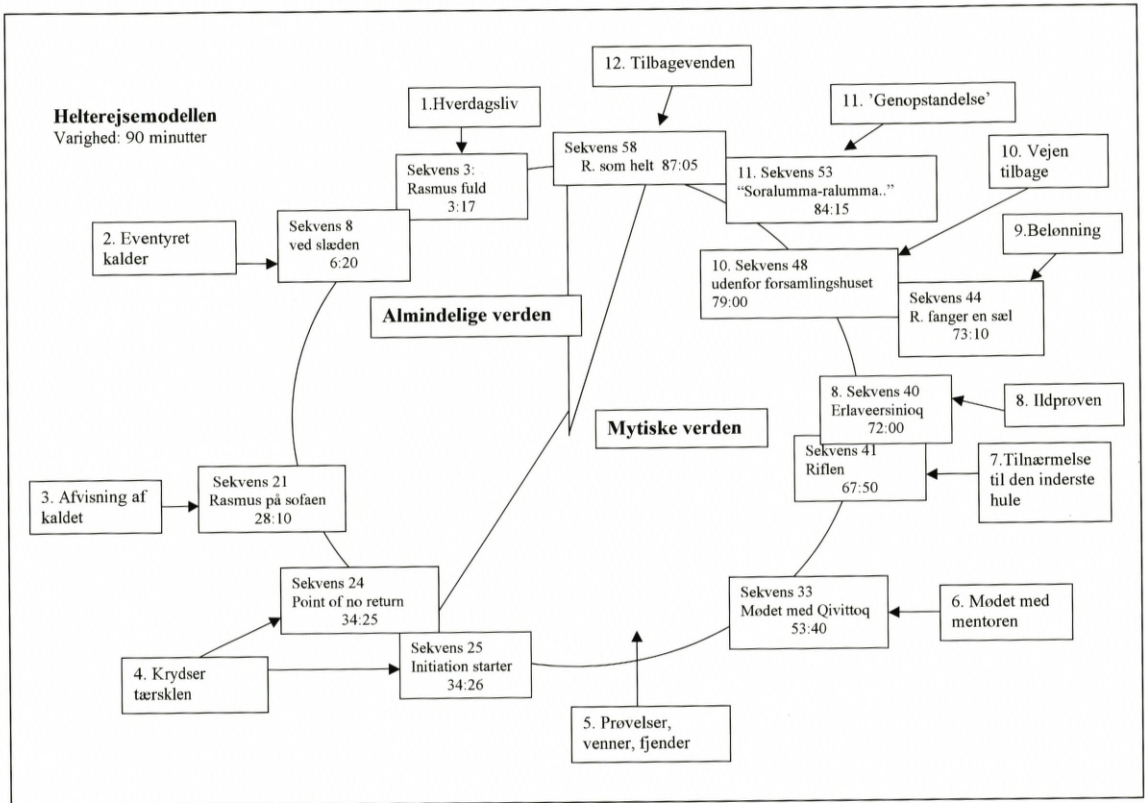
spørge den kommende åndemaner om, hvilken hjælpeånd han ønsker sig. Toornaarsuk vil opfylde hans ønske og instruere ham i, hvordan denne hjælpeånd kan bruges. Hjælpeånden kan være et dyr, en person, en sten eller hvad som helst andet. På trods af hulens mytiske dimension påpeger Merkur, at "a definite distinction [is] made between the potentially fatal vision quest in the cave and the later acquisition of helping spirits", (Merkur, 1985: 134).

Fra denne komprimerede og meget generelle beskrivelse af åndemanerens initiering, kan vi drage en parallel til Rasmus' søgen efter sin sande identitet i *Lysets hjerte*. Den plagede Rasmus tager ud i ødemarken, kæmper med sine indre og ydre dæmoner, møder sin mentor, Qivittoq, nærmer sig og træder ind i en symbolsk hule, angstens hule, som i denne kontekst er beboet af en meget smuk og sexet indvoldsæderske, Erlaveersinioq (9). Her bliver Rasmus konfronteret med de visioner, han frygter mest, men han overlever denne ildprøve, hvor han undgår at få revet sine indvolde ud. Vejledt af sin mentor finder han et brev fra sin kone, Marie, som derigennem hjælper ham til endelig at fange en sæl i ellefte time. Rasmus må overleve andre ildprøver, før han til slut kan vende hjem beriget med en ny styrke.

Stuart Voytilla (10) påviser i sin *Myth and the Movies* (1999) den mytiske struktur i 50 velkendte film fra 40'erne til 90'erne inden for forskellige genrer. Med reference til den klassiske myteekspert Joseph Campbell fokuserer han på Helterejsen defineret som "en altfavnende metafor for den dybe indre transformationsrejse, som helte til hver en tid og hvert et sted synes at dele, en sti som leder dem gennem store sindsbevægelser; adskillelse,

fald, ildprøver og tilbagevenden” (frit oversat fra forordet). Voytilla beskriver Heltrejseren som en tolv-trins eventyrrejse,

en model, som vi har tilpasset analysen af Rasmus’ initieringsrejse. Grafisk ser modellen for Rasmus’ rejse ud som følger:

Figur 2

På første trin møder vi hovedpersonen eller 'helten' i filmens almindelige hverdagsagtige verden. En beruset mand uden jakke - på en øde vej.

Andet trin skildrer overordnet, at helten konfronteres med en udfordring til at tage på eventyr, som han må tage konsekvensen af. Det lykkes efter nogen møje at få sønnerne med til hundeslæden; Niisi, den mørklødede søn, og Simon, den lyslødede søn, i sin bingo-uniform. En af de respekterede fangere, Mannarsi, i sin moderne Great Greenland pels antyder over for

Rasmus, at det nok ville være en bedre idé, hvis han tog af sted på en snescooter, da han straks kan se, at hundeslæden er ved at brase sammen, og at det ville være uansvarligt at tage på fangst med den. Rasmus har et problem eller rettere, han står over for en udfordring her - en kompetent fanger ville aldrig være sløset med sine redskaber og ville aldrig tolerere at blive ydmyget af en kollega foran sine sønner.

På det tredje trin udtrykker helten frygt og tøver eller afviser at tage imod udfor-

dringen. Gennem et vindue ser man Rasmus ligge på en sofa i stor sorg efter begravelsen af sønnen Niisi. Rasmus' kone, Marie, ryster sin mand mens hun grædende siger: "Hvad er du for en mand.. rejs dig så op. Rejs dig.. Vil du måske også miste din sidste søn!" På dette stadium kan Rasmus ikke bære at konfronteres med verden.

Rasmus tager endelig imod udfordringen på *fjerde trin* og krydser tærsklen fra den 'almindelige' verden til den mytiske. Forinden forsøger Rasmus at forsones sig med sønnen, Simon, men afvises. Som Rasmus siger til sin kone, Marie: "Jeg forstår godt, at han foragter mig (...) Jeg tror kun, at jeg kan blive forsonet med ham, hvis jeg rejser... Så syg min sjæl er nu, kan jeg ikke være nogens far!" Marie opmuntrer Rasmus: "Din sjæl er stærk ... meget stærkere end du tror. Jeg vil vente på dig, Rasmus... Du er min mand!". Rasmus er nu klar til at nærme sig de første trin af sin initieringsrejse.

På *femte trin*, som handler om at helten møder den mytiske verden, hvor både venner og fjender hersker, starter Rasmus sin initieringsrejse. Denne starter med, at Rasmus har problemer med at få kontrol over slæde og hunde. I ødemarken støder han omsider på et par politisk korrekte danske piger, der er veludstyrede til det arktiske klima, i modsætning til Rasmus, der er iført tynd anorak og gummistøvler. Rasmus lytter til pigernes transportable radio, hvorfra man hører Mikael Berthelsens stemme sige: "... Det er ikke vigtigt længere; den lille dreng... hans øjne var så fulde af angst..". Denne voice-over, som tilhører Rasmus' ubevidste/ ukendte ven, fortsætter ind i næste scene, hvor Rasmus ses siddende apatisk og fortabt på sin slæde. Stemmen strejfer Rasmus' tanker, men trænger tilsyneladende

ikke ind i hans bevidsthed. Han kryber sammen på slæden helt tildækket af sne i sit tynde tøj, da en helikopter kommer til syne i et grønt skær, den symbolske farve for håb. Da Rasmus forstår, at han er meldt savnet af sine erfarne fangerkolleger - og ikke af sin kone, beslutter han sig for ikke at vende tilbage med helikopteren. Hans argument er, at han ikke vil efterlade sine hunde i ødemarken, hvilket er det første tegn på en begyndende ansvarsbevidsthed. På dette stadium har Rasmus bestået den første af mange prøver med værdigheden i behold.

Rasmus møder sin mentor, Qivittoq, på det *sjette trin* af sin initieringsrejse. Mødet med mentoren skal tilvejebringe opmuntring, visdom eller magiske kræfter, der gør det muligt for helten at overkomme angst og tvivl. For at forstå, hvorfor Rasmus bliver så skræmt, da det går op for ham, at der er en qivittoq i nærheden, vil det kræve en definition af fænomenet. Ifølge Samuel Kleinschmidt (1871) er en qivittoq en, der:

Gaaer Vildmandsgang; forlader menneskene og Samfundet af Sindskrænkelse ell. Skam ell. Anden hemmelig Grund (hvilket enkelte Gange virkelig er skeet og desuden af Mange antages at være skeet, naar En er omkommen paa Søen, og intet bliver fundet efter ham) (...) en (indbildt) Vildmand; En, som formeentlig ikke er død, men har forladt Menneskene i levende Live, og som efter Grønlændernes Overtro derefter er bleven til halvt legemligt, halvt aandeligt Væsen, som f.eks. kan fange Rensdyr etc. uden Våben (men dog gjerne søger hen til Husene eller de almindelige Menneskers Fangst for at tilvende sig Noget at spise ell. ogsaa lidt Tobak, naar Lejligheden kunde falde gunstig), samt kan vandre uden Vei over Bratninger og Fjorde og Alt, og heller ikke dør mere. (Kleinschmidt, 1871: 152).

Dvs. en qivittoq er en person der søger ensomheden i vildmarken efter at have

følt ydmygelsens smerte på sig og eller/ en indbildt vild, som har fået magiske kræfter - en person der er udødelig. Signe Rink (1900) pointerer yderligere, at det kan dreje sig om en person der har mistet kontrollen over sit sind (Rink, 1900: 125). Det forklarer dels, hvorfor Rasmus bliver så skræmt, dels hvorfor fodsporene pludselig forsvinder ud i det blå.

Vi er nu på det *syvende trin*, tilnærmelse til den inderste hule. Det går først senere op for Rasmus, at Qivittoq er hans mentor. Indtil nu er det Qivittoq, som har de magiske kræfter, som opmuntrer og er i besiddelse af indsigt. Det er Qivittoq, der finder Maries brev, opdager inskriptionen på riflen og finder Rasmus' bortløbne hunde for ham, mens Rasmus er sunket ned i et univers af dyb selvedlidens og selvhad, mens han jamrer til sin afdøde far: "Er du så tilfreds nu, er du tilfreds? Du fik ret, ikke! Jeg duede ikke til spor, mislykket, som du sagde! Jeg kunne ikke engang være far for mine sønner.. Er du så tilfreds nu? Er du?". Rasmus er på nippet til at opgive sin rejse på dette stadie, men Qivittoq opmuntrer ham til at fortsætte.

På det *ottende trin* når Rasmus omsider ildprøven. Han nærmer sig og træder ind i indvoldsædersken, Erlaveersinioqs hytte, på trods af Qivittoqs kraftige advarsel om at gå derind: "Hvis du ler, vil indvoldsædersken fortære dig". I den mundtlige fortælletradition er *Erlaveersinioq* en person, der røver personers indvolde - hendes livret. Hun er en mytisk figur, som bor øst for Månemanden. I nogle versioner har hun en jernhale, i andre en flænsekkniv. Hun er gammel og har et lattervækkende udseende. Sædvanligvis er hun iført en tørret ulk eller andet komisk som mavebælte. Hun danser og vrider sig, laver komiske grimasser, udstøder underlige lyde og taler volapyk, og mavebæltet bliver

levende, når hun får øje på personer, der kommer forbi hendes bolig. Hendes hovedopgave er at få gæster (sædvanligvis en åndemaner) på deres vej til Månemanden til enten at trække på smilebåndet eller bryde ud i latter. Så snart det lykkes for hende at få den forbigående til at smile eller grine, hopper hun på denne og flår med sin jernhale eller flænsekkniv indvoldene ud af personen, og hun kan da mæske sig i sin livret (se bl.a. Bak, 1977). Hos Rink (1866-71) er *Erlaveersinioq* beskrevet i en fortælling om en rejse til månen, hvor Månemanden advarer sin gæst således:

Vogt dig for at lee, thi saasnat du blot smiler, vil hun tage Indvoldene ud af dig, men naar du er nær ved at lee, skal du gnide dig under Knæet med Neglen paa den lille Finger". Strax derefter kom hendes Fad, hvori hun lagde Indvoldene, hoppende ind af sig selv, og satte sig på Gulvet, og derefter kom hun selv dandsende og syngende: "ia, ha, ha, ha!" Naar hun vendte Ryggen, viste hun et stort Skræv, men naar hun vendte Siden til, trak Munden sig ganske skjæv, saa at hendes Ansigt blev aflangt paatværs, naar hun bukkede sig slikkede hun sin egen bagdeel, og naar hun bukkede sig til Siden, slog hun med Kinden paa Hoften, saa det kladskede; tilsidst begyndte han allerede indvendig at lee, da hørtes en Stemme fra Vinduet: "han smiler," og strax kom hun hen imod ham, men saa gned han sig med Neglen under Knæet, og da hun saa studsede, kastede maanemanden hende ud af Huusgangen. (Rink, [1866-1871]/1982: 87).

I sammenligning med denne traditionelle beskrivelse af indvoldsædersken er det bemærkelsesværdigt, at hun i *Lysets hjerte* er blevet forvandlet til en smuk og sexet trommedanser. Qivittoqs advarsel om at hun vil åbenbare det, som Rasmus frygter allermost, kan tolkes på to planer: Udsigten til at få sine indvolde flået ud er nok så skræmmende på det fysiske plan. På det psykologiske plan er det vores

inderste hemmeligheder, vores underbevidsthed som er mest skræmmende. I Rasmus' tilfælde er det tilsyneladende den traumatiske oplevelse i barndommen, hvor faderen får ham til at synge "Lille Peter Edderkop" - på dansk - foran de danske embedsmænd. I Rasmus' hukommelse siger faderen på dansk: "Du er håbløs! Forstår du slet ikke noget af det, jeg siger? Du bliver aldrig til noget, hvis du ikke hører efter, hvad jeg siger! Vi skal blive som dem! Vi skal blive danske!"

På en eller anden vis overlever Rasmus Den Inderste Hule, hvilket kun er muligt, hvis han ikke giver sig hen i hulens magt. Forklaringen på dette kan være, at dele af hans ubevidste har censureret erindringen om netop denne barndomsoplevelse. I betragtning af at denne erindring er falsk, er det nærliggende at antage, at synet af den smukke Erlaveersinioq også er falsk i hans forvirrede sind - særligt når vi husker fra tidligere, at han har tendens til at dagdrømme. Straks efter denne episode afslører Qivittoq den skjulte inskription på riflen, hvilket motiverer Rasmus til at søge efter den person, riflen retmæssigt tilhører, Mikael Berthelsen, som politisk stod for en gradvis udvikling af Grønland på landets egne betingelser. Med andre ord: Rasmus har udstået Ildprøven, den værste krise, hvor han er blevet konfronteret med det, han frygter mest, og med en smag af døden.

På *niende trin* får Rasmus sin 'belønning'. Nær sultegrænsen er Rasmus tæt på at ofre en af sine hunde, men vejledt af mentoren Qivittoq finder han et kryptisk brev fra sin kone i bunden af madposen i sin søgen efter en bid mad. Rasmus gætter gâden, og det lykkes ham herigennem at fange en sæl. At Rasmus skal vejledes til at tænke det mest oplagte for enhver, at sæler ånder ved åndehuller, og at det er der,

man har chancen for at få bytte, gør skilddringen af ham temmelig utroværdig i denne sammenhæng. Men han nyder nu sin belønning for at have været i stand til at konfrontere angsten og døden - Qivittoq opmuntrer Rasmus til at fortsætte sin rejse nordpå og lover at vise vej.

Tiende trin handler om, at helten forsøger at vende tilbage, men gendriver trangene og beslutter sig for at fuldende sin rejse. Rasmus konfronteres med det faktum, at der stadig er langt til Berthelsens hjem, og Rasmus kan ikke se nogen idé i at rejse videre. Han har fået nok og vil hjem. Qivittoq argumenterer, at så længe Rasmus ikke har noget som helst at bringe med sig hjem, har han stadig en del at lære. De træder ind i et forsamlingshus i en bygd, hvor det afsløres, hvorfor Qivittoq gik 'vildmandsgang' - på grund af offentlig ydmygelse. Rasmus forøger at trøste Qivittoq, da de pludselig forlader forsamlingshuset. Rasmus foreslår, at de går ind igen, hvilket Qivittoq afviser med ordene: "Forstår du slet ingenting? Man kan ikke gå tilbage... man kan ikke gøre om... enten må man forsone sig med, hvad der er sket i ens fortid.. eller også (...) eller også må man ende som mig, der lever fjernt fra alle menneskene.. en ensom qivittoq." Som Qivittoq, må også Rasmus lære at erkende, at man ikke kan leve i fortiden, han må se at komme videre med sit liv.

'Genopstandelse' handler det *ellefte trin* om. Rasmus mødes endelig med den døende Berthelsen, der fortæller ham historien bag riflen de politiske uenigheder mellem ham selv og Rasmus' far. Gradvist hjælper Berthelsen Rasmus med at huske, hvad der egentlig foregik i den episode, som han frygtede mest - det går op for ham, at han ikke sang den danske børnesang, men den grønlandske

“Soralumma-ralumma ujatsiutitai” (Min lille nieces små bitte seler) på trods af faderens opfordring. Med andre ord går det op for ham, at han aldrig fornægtede sin grønlandske identitet - på trods af faderens politik. Herefter dør Berthelsen. På dette stadium står Rasmus ansigt til ansigt med den mest intense ildprøve, der renser, genopretter og forvandler ham på tærsklen til hjemvendelsen.

Til slut handler det *tolvte trin* om heltens tilbagevenden med ‘eliksiren’. Rasmus vender hjem med eliksiren, en slædefuld af friskfanget sæl, til glæde og nytte i Den Almindelige Verden. Hans forsoning med sig selv, sin søn og lokalsamfundet er fuldendt.

Afsporing og generobring af identitetsfølelsen. I filmens diskurs vises det fatale punkt dér, hvor Rasmus’ personlige udvikling bliver afsporet. Det drejer sig om det tidspunkt, hvor Rasmus lod sig knægte af faderen i snæver forstand, manifesteret ved “Lille Peter Edderkop”. Sangen er udtryk for en tilslutning til danskheden og kolonimagten i bredere forstand, som den latent virkende kraft bag faderens tvang. Faderens introjicerede foragt har siden været et grundelement i Rasmus’ psyke, hvor faderens fatale bemærkning: “Du er håbløs” har ringet for hans ører livet igennem. Hans reaktion på den underliggende kolonimagt/tvang og manifesterede fadermagt/tvang har været at udvikle sig til et skadet og skrøbeligt individ. Arbejdsløshed, druk, raserianfald, vekslende med grandiose forestillinger om succesfulde fangstture, der med et slag kunne forvandle ham fra drømmer til fanger, fra et utilstrækkeligt selvmedlidende faderpjok til et respekteret faderforbillede for sine sønner og til den, der sørgede for familiens fornødenheder, så han ikke måtte

krybe til at prise Marie for hendes evne til at spare og dermed stable en fødselsdagsfest på benene.

Det *første* vendepunkt, hvor Rasmus kan begynde at udvikle sit skadede jeg og finde sig en identitet på egne betingelser, sker på det tidspunkt, hvor Rasmus opsøger og finder Berthelsen, der som en erfaren terapeut ansporer Rasmus til selv at huske tilbage og indse, at han ikke som lille lod sig knægte af hverken faderen eller kolonimagten - han sang virkelig den grønlandske børnesang - og ikke den danske. Rasmus’ rejse bringer ham nye indsigter om ham selv og fortiden. Gennem forskellige hændelser og med ‘hjælpere’ ude i ødemarken får han stykket sin fortid, sin overlevelsessevne og sin identitet sammen, så han kan vende tilbage til familien som fanger, mand og fader - hvilket i filmens diskurs postuleres at være den ultimative lykke.

Det *andet* vendepunkt sker, da Rasmus når sultegrænsen og er nær ved at slagte sin hund og vejledt af Qivittoq finder Maries brev, der i voice-over minder ham om, at man kan fange sæler fra åndehuller i isen. Hunden reddes, og han kan oven i købet som en driftig fanger forære mad til sin hjælper.

Det *tredie* vendepunkt sker, da Rasmus støder på indvoldsæderskens hus og går ind på trods af Qivittoqs advarsel: “Hun vil åbenbare det, du har frygtet mest i dit liv!” Rasmus er imidlertid ikke parat til at se sandheden, men ‘husker’ bare at han bukkede under for overmagten, faderen og den danske delegation, for hvem han sang den famøse sang, som bliver et ledemotiv i filmen.

Den *fjerde* vending sker da Qivittoqs fortid åbenbares og Rasmus belæres om den risiko man udsætter sig selv for, hvis man ikke forsoner sig med fortiden: “Man

kan ikke gå tilbage!”, siger Qivittoq og puffer alligevel samtidig Rasmus til en by ‘langt mod nord’, hvor Berthelsen bor, hvor han kan få mulighed for at lære noget af og om fortiden. Selvom man normalt ikke kan lære noget af andres erfaringer, lader Rasmus sig alligevel manipulere videre nordover til Berthelsen.

Det femte vendepunkt sker, da Berthelsen via en næsten terapeutisk indsats vejleder Rasmus til en erkendelse af, at han ikke dengang som barn lod sig knægte af overmagten: faderen og den danske delegation. I modsætning til faderen, der var en overløber, var Rasmus dengang som nu en ‘rigtig’ grønlander. Niisi, der som den ældste søn var opkaldt efter bedstefaderen, måtte ofres for at bane vejen for Rasmus’ identitetsfølelse og fremtid.

Da Rasmus forlader byen for at begynde på sin initieringsrejse, ved vi at denne er prædestineret til at lykkes. Som Marie-Louise von Franz påpeger: “Hvis helten ledsages af et hjælpende dyr, når individuationsrejsen begynder, vil rejsen altid lykkes” (von Franz, 1986: 8). I dette tilfælde er det ikke et dyr, der følger med Rasmus, men en hjælpende eneboer. Qivittoq har dyrelignende instinkter såvel som menneskelig erfaring, som han kan videregive til Rasmus såvel som den indsigt, at man ikke kan tage vejen tilbage til fortiden og rokere om på de begivenheder, man har fortrudt.

En anden mytisk forudsigelse er, at den kronologiske tidsplan, man hidtil har kunnet iagttage, nu slippes. På dette punkt starter det, som Mircea Eliade kalder ‘illud tempus’ (von Franz, 1986: 42), den tidløse evighed. Vi befinder os dog ikke helt i mytens og eventyrernes tid-/rumløshed, fordi vi på et eller andet plan godt er klar over, hvor vi er, nemlig på rejse fra

Ilulissat til Qullissat og videre nordover til den bygd, hvor Berthelsen befinder sig, og retur til Ilulissat, men på et andet plan forsvinder tidsplanen fra os, og vi befinder os under hele rejsen i den tidsløshed, der kendetegner mytens og eventyrernes tid.

Shamanens initiationsvej, mystikerens indre rejse og heltens søgen er hos Jung og von Franz beskrivelsen af individuationen - rejsen mod og mødet med sjælens indre eller kerne, dvs. selvet (von Franz, 1986: 8) - deraf tidløshed og rumløshed. Ud fra et mytisk fortolkningsperspektiv ser det derfor ud til, at Rasmus’ rejse falder heldigt ud.

The end! Instruktøren af *Lysets hjerte* screenede filmen adskillige gange for forskellige test-publikummer, så han vidste på forhånd, hvilken målgruppe filmen ville tiltrække, dvs. “det modne publikum over 30 år, som har fået børn og kan identificere sig med smerten i filmen” (Lautrup, 1998). Vores interviews med de unge mellem 16 og 19 år bekræfter disse screenings, ligesom nogle af de studerende ved Ilisimatusarfik Grønlands Universitet udtrykte deres mishag over filmen under diskussioner ved den 12. Nordiske Filmfestival i Nuuk (11). En flyfrisk tysk filmopkøber udtrykte entusiastisk, at filmen viste det ‘autentiske Grønland’. I modsætning til hende oplevede de unge grønlandere langtfra filmen som et udtryk for det ‘autentiske’ Grønland. Spørgsmålet er, hvad er det autentiske Grønland? Og hvad er filmens diskurs om det autentiske Grønland?

Primært deler filmen sig, som tidligere nævnt, i to dele. Overordnet skildrer den første del et elendighedssamfund. Selv på de punkter, hvor man kunne forvente et lille håb om en bedre fremtid for de unge af i dag - i stedet for den, der er karakteri-

seret ved arbejdsløshed, desillusion, identitetsforvirring, mord, selvmord og alkoholmisbrug - er udfaldet i filmens drive tilsyneladende en latterlig skildring: Den yngste søn, Simon, som har opgivet sin alkoholiske og dagdrømmende far, sparer op til sine studier ved at arbejde som 'bingo assistent'. Han og kæresten Karina er klædt ud i fjollede bingo-uniformer, bingo oplæseren messer bingo-numre som en anden præst. Oplæseren ses i frøperspektiv, og fra denne synsvinkel, koblet sammen med det grøn-gule lys, ser hans øjne ud som tågede kugler uden pupiller. De unge grønlændere identificerer sig ikke med dette univers, som kun fylder en lille del af den grønlandske kultur, et univers der ikke desto mindre, i filmens diskurs, bliver skildret som det sande billede af det moderne Grønland.

Den anden halvdel af filmen, som skulle være den fremadskuende del med udpegning af løsningsmuligheder for dilemmaet mellem en glørværdig fortid og en elendig nutid - som skyldes en alt for hurtig og drastisk modernisering, forbliver i sin dvælen ved fortiden.

Begge historier peger bagud. Bagud for at indhente erfaring og genoplive en gammel fangerkultur, i hvis univers man tager på fangst i politisk korrekt udstyr, dvs. pelsdragter som findes blandt Thule-fangerne - ikke at forglemme de indre billeder af Knud Rasmussen på ekspeditionsfærd i polartøj - såvel som hans efterfølgere i vore dage som f.eks. Uno Fleischer & co. En genoplivelse af en tabt kultur, i hvis univers man gavmildt deler sin fangst med naboerne. Et univers, hvor kvinderne, Marie og Karinas mor Magdalena, bliver forenede gennem blod, som de blev adskilt gennem blod. Som den bibelske Isak måtte Niisi betale straffen for sin fars/Abrahams synd således, at faderen

kan blive i stand til at vende hjem og være far og forbillede for sin afvisende søn, Simon. Hunden, som Rasmus i sin fortvivlelse forsøgte at ofre, bliver imidlertid reddet, ikke af Gud men af Qivittoq, som bare prøvede ham. Men så var den jo heller ikke opkaldt efter den dansksindede grønlænder!

Filmen tager udgangspunkt i ideen om fortiden som utopia, hvor folk var stolte, havde styrke og livsvisdom. Men når postulatet peger bagud og ikke fremad, er det svært at se, at filmen er tro mod sit mytologiske indhold, og hovedpersonen er heller ingen mytologisk helt.

Ifølge Joseph Campbell er der kun én rigtig arketypisk mytisk helt, hvis liv og handlinger på et abstrakt plan er ens på tværs af verden, da hans handlinger har et helt bestemt formål, som er at være indstifter af et eller andet: "grundlæggeren af en ny tidsalder, grundlæggeren af en ny religion, grundlæggeren af en ny by, grundlæggeren af en ny levevis" (Campbell, 1991: 127-28). Det ser ud til, at vores helt i *Lysets hjerte* ikke lever op til denne definition, og det er ikke muligt at forudsige, hvordan Rasmus' liv vil falde ud efter hans hjemkomst. Som Campbell erkærer: "For at finde noget nyt må man forlade det gamle og søge efter det kimbegreb, som ejer evnen til at frembringe det nye" (ibid.)

Der, hvor filmens diskurs postulerer Rasmus' status som helt, er helterejsen, eller eventyrrejsen (jf. Campbell, 1991: 117-56), som han må tage ud på for at blive en integreret person; for at reparere på sin forsømte opvækst og for skabe orden igen. Den sunde socialisationsudvikling henimod en sund modenhed handler, ifølge Campbell, om, at man gennemlever barndommen, udvikler en seksuel modenhed, forvandler sin afhængig-

hed til en ansvarlighed i det voksne liv, gennemlever ægteskab, kroppens forfald, en gradvis svækkelse og døden (Campbell, 1991: 39). Der er imidlertid gået noget fuldstændig galt i Rasmus' personlige udvikling. Som postuleret i filmens diskurs stammer problemet fra forholdet til faderen og dennes politiske holdninger, som på det politiske plan går i retning af en optrappet udvikling henimod danske vilkår, og som på det personlige plan skildrer faderen Niisi Lynges uforsonlige holdning til sin søn, der mener, at denne er 'håbløs'. Denne faderens holdning følger Rasmus som et ekko, idet han udbryder ude i ødemarken: "Du havde ret, far, jeg var din håbløse søn".

Tilsyneladende er det aldrig lykkedes Rasmus inden han blev gift at overskride tærsklen fra afhængighed til ansvarlighed, som hører med til voksenlivet. Han opnåede aldrig den modenhed og ansvarlighed, før han startede sin egen familie og havde derfor heller intet at tilbyde sine sønner - vi husker hans ord til Marie, lige før han drog ud på sin rejse.

Man kan spørge, hvad der mon skete der efter hjemkomsten. Det ville have været opmuntrende, hvis der var lagt nogle spor i slutningen af filmen, som pegede i retning af et up-to-date Grønland som del af den globale verden. Ifølge drejebogen skulle filmen have peget fremad og have vist Rasmus som en reflektiv mand, der var 'på vej'. I stedet blev det en rigtig - men helt 'u-trolig' happy ending, som ender i en fortidsdrøm, selv om Grønlykke selv efterlods hævder at have valgt 'Iluliwood frem for Hollywood' (Grønlykke, 1997: 172). Postulateret vedrørende fremtiden peger bagud henimod en glørværdig fortid med en stolt fangerkultur, som ikke længere er dominerende i Grønland. Hvis nutiden ikke er til at bære og næsten uden håb, og løsningen skal findes i en svunden fortid, hvilket postuleres i midten af et tæt bebygget bymiljø, hvor efterlader det så den opvoksende generation?

Noter

Artiklen er et revideret og oversat uddrag af et større paper, "Reception of film with national/international content from aboriginal informants from Greenland, Australia, Canada & Norway", præsenteret under IPSSAS Seminaret, 1. juni, Nuuk i 2002 (arktisk ph.d.-seminar). Rygaard er ansvarlig for de første afsnit frem til Den lille Historie, som Kleist Pedersen er ansvarlig for, mens afsluttende bemærkninger er fælles.

1. Udviklet af den svenske medieforsker Ola Olsson in: Fibiger & Lütken, (1996). Se også Ola Olsson (1982).
2. "the constituent 'incidents' are the individual beads; the story is the string; and the plot is the order and the method by which the beads are strung."
3. *Madama Butterfly*: opera i 2 akter, libretto af Luigi Illica og Giuseppe Giacosa, baseret på skuespillet 'Madame Butterfly' af David Belasco efter en roman af John Luther Long, musik af Giacomo Puccini (1858-1924). Den Japanske geisha, Cio-Cio-San, alias Madama Butterfly bliver gift på kontrakt med den amerikanske søløjtnant Pinkerton, som imidlertid i modsætning til hende kun regner med at ægteskabet skal vare indtil han en dag gifter sig med en 'ægte' amerikansk kone. Cio-Cio-San ender med at dræbe sig selv med sin faders dagert fordi hun ikke vil leve vanæret, da Pinkerton kommer tilbage til Japan med sin nye kone for at kræve deres fælles barn.
4. 2. december 1852
5. Hans Hedtofts præsentation ved et møde med den danske statsminister, 19. februar 1948 in: (Sørensen, 1983: 144)
6. Hans Egede sendte et åbent brev den 26. november 1718. (Ref. Marquardt, 2003: 2)
7. Lyng, Hans Anthon & Jacob Grønlykke (1997). *Qaamarngup uummataa. Lysets hjerte. Filmiliassamut najoqutassiaq. Filmmanuskript*. Atuakkiorfik. Scene 88, p. 154.
8. Andre 'mindre fortællinger' i filmen er f.eks. kvindens rolle, generationskløft; selvmord; alkoholmisbrug; tradition versus modernisme; koloni versus kolonimagt etc.
9. For yderligere detaljer om den skrækelige indvoldsæderske, *Erlaveersinioq*, se afsnittet "Tilnærmelse til den inderste hule".
10. Stuart Voytilla er amerikansk forfatter, scriptkonsulent, dramalærer og manuskriptforfatter i Hollywood.

11. 14.-18. April 1999 i Kulturhuset Katuaq.

Litteratur

- Bak, Ove (1977). *Kujavarsiks rejse til månen. Eventyr fra Grønland*. Hernov.
- Bertrands, L. (1938). *Latin Algeria*. Reale Accademia D'Italia. Rome.
- Campbell, Joseph (1991). *Mytens magt*. Politikens Forlag.
- Childers, Joseph & Gary Hentzi, eds. (1995). *The Columbia Dictionary of Modern Literary and Cultural Criticism*.
- Fibiger, Johannes & Gerd Lütken (1996). *Litteraturens Vej*. G.E.C. Gad.
- Gad, Finn (1984): *Handbook of North American Indians* vol 5: Arctic, (red.) William C. Sturtevant. Smithsonian Institution. Washington.
- Hertling, Knud: 'Udvikling – på danske forudsætninger' in: *Kalaallit Nunaat. Gyldendals bog om Grønland*. (red. Bent Gynther og Aqigssiaq Møller. Gyldendalske Boghandel. Århus.
- Kleinschmidt, Samuel (1871). *Den Grønlandske Ordbog*. Louis Kleins Bogtrykkeri. København.
- Lautrup, John (1998). "Drama om selvrespekt" in: *Århus Stiftstidende*, 26.01.98
- Lyng, Hans Anthon & Jacob Grønlykke (1997). *Qaamarngup uummataa. Lysets hjerte. Filmiliassamut najoqutassiaq. Filmmanuskript*. Atuakkiorfik.
- Marquardt, Ole (2003). "Change and Continuity in Denmark's Greenland Policy 1728-1848 - with a special Emphasis on the Period 1848-1878". (Paper presented at the Conference 'The Oldenburg Monarchy about 1800', Kiel/plön, June 12th -13th 2003).
- Memmi, A. (1974). *The Colonizers and the Colonized*. London, Souvenir Press.
- Merkur, Daniel (1985). *Becoming Half Hidden: Shamanism and Initiation Among the Inuit*. Almquist & Wiksell. International Stockholm.
- Olsson, Ola (1982). *Några anteckningar om dramaturgi: - Rapport från seminariet "Dramatikern i dialog med sin samtid"*, 4.-11.6.1982 Reykjavik (arbejdsrapport).
- Pedersen, Kennet & Bo Wagner Sørensen (1999). "Grønlandsk sønneoffer - Eller: Riflen med den forfuskede kognition", in: *Tidsskriftet Antropologi* nr. 39. København.
- Rink, H. J. (1856). *Samling af Betænkninger og Forslag vedkommende Den Kongelige Grønlandske Handel*, Udgiven på

- Indenrigsministeriets Bekostning.*
København.
- Rink, H.J. (1982). *Eskimoiske Eventyr og Sagn*, vol. 1, 1866-1871/København.
- Rink, Signe (1900). *Grønlænder Hansêraks Dagbog*. Jøbenhavn. H. Hagerup's Forlag
- Sørensen, Axel Kjær (1983). *Danmark-Grønland i det 20. århundrede - en historisk oversigt*. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck.
- Thisted, Kirsten (1992). "Mundtlighed/skrift, en teoretisk indkredsning af det grønlandske' i grønlandsk litteratur" in: *Grønlandsk Kultur- og Samfunds Forskning.*
Ilisimatusarfik.
- Thorleifsen, Daniel (1999): 'Det lukkede land' in: *Kalaallit Nunaat. Gyldendals bog om Grønland.* (red. Bent Gynther og Aqigssiaq Møller). Gyldendalske Boghandel. Århus.
- von Franz, Marie Louise (1986). *Eventyrfortolkning. En introduktion.* Gyldendal.
- Voytilla, Stuart (1999). *Myth and the Movies. Discovering the Mythic Structure of 50 unforgettable Films.* New York.